Yemen'de Barış Arayışları: İsveç Görüşmeleri

Yemen, Arap Baharı ile başlayan dönüşüm sürecinde dışarıdan müdahalelerle kısa zamanda çatışmaların zirve yaptığı bir coğrafi alan haline geldi. Ülkede dört yılı bulan askerî çatışmalar sadece binlerce sivilin ölümüne neden olmadı, Yemen nüfusunun yaklaşık %70'inin açlık sınırına gelmesine de sebep oldu.

Yemen'de yaşanan siyasi ve insani krize çözüm bulmak amacıyla taraflar ilk olarak 2016 yılında Kuveyt'te bir araya geldi ancak bu buluşmadan herhangi bir somut kazanım elde edilemedi. 2018 yılı Eylül ayında Birleşmiş Milletler'in (BM) Cenevre'de tarafları bir araya getirme girişimi de Husilerin İsviçre'ye gidememelerinden dolayı başlamadan bitti. Yemen'de çatışan tarafları bir araya getirmek için son girişim, yine BM'nin çabalarıyla İsveç'in başkenti Stockholm'e yakın tarihî bir kalede gerçekleşti. Aralık ayı başında yapılan görüşmelerin hemen öncesinde -kasım ayında- tarafların iyi niyetini gösteren esirlerin salıverilmesi işlemi gerçekleşti. İki taraftan da 5.000'den fazla esirin salıverilmesi, Yemen'de barış için atılacak adımlar öncesi önemli psikolojik bir eşiğin aşılmasını sağladı.

Önceki birçok girişim başarısızlıkla sonuçlanırken bu kez tarafları İsveç'teki görüşmelere zorlayan çok önemli bazı gelişmeler yaşandı: Yemen'de ağırlaşan insani durum ve tarafların bir diğeri üzerinde mutlak bir üstünlük kuramaması, görüşmelerin başlatılması kararının alınmasında etkili oldu.

Yemen'deki savaş, 29 milyon olan ülke nüfusunun 22 milyonunu insani yardıma muhtaç hale getirdi. Öyle ki bu insanların 10 milyondan fazlasının acil olarak yardım alması gerektiği belirtiliyor. Çatışmalar sebebiyle Yemen'de gerek altyapı gerekse insan potansiyeli büyük bir yıkıma uğradı. Nihayetinde ülkedeki insani durumun artık gizlenemez bir felakete dönüşmüş olması, savaşan taraflar üzerindeki baskıların artmasına yol açarak barış görüşmelerinin başlamasında etkili oldu.

ABD Kongresi'nde Demokratlar ile Cumhuriyetçiler arasında Yemen bağlamında devam eden tartışma ve krizin Trump yönetimine karşı siyasal bir baskı aracı olarak kullanılma ihtimali, Arap Koalisyonu ve onun desteklediği Hadi hükümetinin görüşmelere ikna edilmesinde önemli bir etken oldu. Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Suudi Arabistan'ın son dönemde bölgede izlediği politikaların Trump yönetimi için de külfet olmaya başladığı anlaşılıyor.

Çatışmalarda taraf olan İran ve Suudi Arabistan gibi ülkelerin kendi iç işlerine yansıyan problemlerin gün yüzüne çıkması da Yemen'deki sorunun çözümü için tarafları masaya oturmaya zorladı. Suudi Arabistan'ın sınır ve ulusal güvenliği bir yana, Yemen'deki savaşa aktardığı mali kaynak, iç barışını tehdit eder hale geldi. İran'da da Yemen kaynaklı harcamalar ülkede ciddi bir ekonomik kriz riski meydana getirdi. Her iki aktör için de Yemen, sonu görünmeyen bir sorunlar yumağına dönüşmek üzere. Hasılı Yemen'de taraf olan yabancı unsurları etkileyen bu iç koşullar, Stockholm sürecini hazırlayan faktörlerden oldu.

Yemen'de çatışan yerel taraflardan olan İran destekli Husileri barış masasına oturmaya iten en temel sebepler ise Arap Koalisyonu'nun askerî operasyonları ve uluslararası izolasyon oldu. Suudi Arabistan önderliğindeki koalisyon güçlerinin askerî operasyonlarının ülkenin kuzey bölgelerinde ciddi toplumsal baskı oluşturduğu anlaşılıyor.

İsveç Görüşmeleri

Mevcut konjonktürde Yemen'deki savaş iki ana grup arasında sürüyor. Bu gruplar İran destekli Kuzeyli Husiler ile Suudi Arabistan ve BAE önderliğindeki Arap Koalisyonu'nun desteklediği Güneyli gruplar. 2015 yılından itibaren Arap Koalisyonu'nun askerî müdahalesine sahne olan Yemen'deki çatışmalar, stratejik Hudeyde kenti ve limanı etrafında yoğunlaşmış durumunda. Kızıldeniz'in en büyük limanı olan Hudeyde, her iki taraf için de savaşın kaderini belirleyecek stratejik değerde önemli bir mevki.

BM Yemen Özel Temsilcisi Griffiths İsveç'teki görüşmeler öncesinde yaptığı açıklamada, bu görüşmelerin Yemen'deki sorunun çözümü için dönüm noktası olduğunu, burada bir sonuca ulaşılamaması halinde bunun Yemen halkı için büyük bir felaket doğuracağını ve ülke nüfusun yarısının açlık tehdidiyle karşı

karşıya geleceğini söyledi. Görüşmelere BM dışında kolaylaştırıcı rolüyle katılan ev sahibi İsveç Dışişleri Bakanı Margot Wallstrom da yaptığı açıklamada Yemen savaşının bir an önce bitmesi için tüm taraflara yapıcı olmaları çağrısında bulundu. Sorunun çözümü için çalışan yabancı diplomatlar arasındaki bir diğer etkili isim de İngiltere'nin Yemen Büyükelçisi. Yemen'deki barışın sağlanması için Stockholm sürecinin iyi bir başlangıç olabileceğini ifade eden İngiliz Büyükelçi, yürüttüğü mekik diplomasi ile görüşmelerde aktif bir şekilde yer alıyor. Bu noktada yönlendirici rolüyle İngiltere'nin Yemen krizinde gündeme fazla gelmeyen ama oldukça etkili bir aktör olduğunun da altını çizmek gerekiyor.

Uluslararası toplum tarafından Yemen'in meşru hükümeti olarak tanınan Mansur el-Hadi liderliğindeki Yemen hükümetinin temsilcisi Abdullah el-Alim de yaptığı açıklamada İsveç görüşmelerinin barış için önemli bir fırsat olduğunu ifade etti. Taraflardan Husi heyeti başkanı Muhammed Abdusselam da görüşmelerin başarıyla sonuçlanması için çaba sarf edeceklerini söyledi.

İsveç'teki görüşmeler birkaç önemli madde üzerinde yoğunlaştı. Hadi hükümeti Ziraat Bakanı Şeyh Osman Mecalli, hükümetin barış görüşmelerinden beklentilerini şu şekilde sıraladı:

- Husilerin kontrolündeki Hudeyde Limanı'nın hükümete teslim edilmesi
- Hudeyde kentinin, Ras İssa ve el-Sakif beldelerinin hükümete yakın milislere bırakılması
- Sana Havalimanı'nın uluslararası uçuşlara açılması, esirlerin salıverilmesi, mayın döşenen arazilerin haritasının hükümete teslim edilmesi
- Başta Taiz olmak üzere muhasara altındaki bölgelerde devam eden ablukanın kaldırılması
- Merkez Bankası'nın geçici başkent Aden'e nakledilmesi
- İnsani yardımların ulaştırılması için koridor açılması

Husi heyeti yetkilileri Yemen'in meşru hükümetinin bu taleplerine başlangıçta pek olumlu yaklaşmadılar ve özellikle mayınlı arazilerin haritasının teslim edilmesi, Sana Havalimanı'nın uluslararası uçuşlara açılması ve Yemen Merkez Bankası'nın Aden kentine taşınması taleplerine kesin olarak karşı olduklarını ifade ettiler. Ancak görüşmelerin ilerlemesi ile birlikte, Hudeyde Limanı'nın tarafsız bir bölge olarak BM idaresine bırakılması konusunda mutabık kalabileceklerini bildirdiler. Bu maddede gelinen son noktayla ilgili olarak Yemen Dışişleri Bakanı Halid el-Yemani yaptığı açıklamada, Hudeyde Limanı'nın hükümete teslim edilmesi konusunda anlaşmaya vardıklarını belirtti.

Esirlerin takası ve mahkûmların salıverilmesi, Taiz gibi yerleşim alanlarındaki muhasaranın kaldırılması ve insani yardım koridorunun açılması konularında ise müzakerelerin devam ettiği ve görüşmelere 2019'un ilk aylarında BM'nin arabuluculuğunda devam edileceği ifade edildi.

Görüşmelerin Başarı Olasılığı

İsveç'teki görüşmeler sürerken tarafların sahadaki mücadeleleri kıyasıya devam etti ve gerek medya üzerinden yürütülen düellolar gerekse Hudeyde Limanı etrafındaki silahlı çatışmalar hiç durmadı. Bu süreçte Husilerin Suudi Arabistan topraklarına yönelik füze saldırıları da sürdü.

İsveç'teki görüşmeler her ne kadar Yemen için yeni bir umut kapısı olarak kabul edilse de sahadaki bazı gerçeklerin söz konusu görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlanmasına yol açabilecek özelliklere sahip olduğunu da belirtmek gerekiyor. Her şeyden önce İran, Suudi Arabistan ve BAE'nin masada olmamasının bu görüşmelerdeki en önemli eksikliklerden biri olduğu söylenebilir.

İsveç görüşmelerine bir danışmanla dâhil olmak isteyen İran, ABD'nin vetosuyla karşılaştı. Bu noktada İran'ın masadan uzak tutulmasının, görüşmelerin başarıya ulaşmasını zorlaştıran önemli bir unsur olduğunu belirtmek gerekiyor.

Diğer yandan Suudi Arabistan ve BAE'nin sahada desteklediği askerî grupların ve milislerin temsil edilmemesi de görüşmelerden olumlu bir netice alınması ihtimalini zayıflatıyor. Hadi hükümetinin görüşmelerde yeterli temsiliyeti olmasına rağmen sahadaki reel gücünün zayıf kalması ve özellikle milis güçlerini zapt edememesi, Yemen'de barışın sağlanması önünde ciddi bir engel teşkil ediyor. Zira her ne kadar Hadi hükümeti tüm Güneyli grupları temsil iddiasında olsa da söz konusu gruplar çoğunlukla fevri

hareket ediyorlar. Başıbozuk sokak kabadayılardan oluşan bu milis gruplar, genelde Hadi hükümetinin Aden'de etkinlik kurmasından rahatsızlık duyan BAE tarafından finanse edilip örgütleniyor. Bu durum Hadi hükümetini önemli bir çıkmazda bırakıyor. Son olarak BAE hükümet sözcüsünün Sokotro Adası'nın BAE'ye bağlanacağını söylemesi, Yemen krizinin yeni bir safhaya evirildiğini de gösteriyor.

Diğer yandan Islah Partisi, Güneyli ayrılıkçılar ve Arap Baharı sürecinde aktif rol alan yerel bağımsız aktivist grupların da Stockholm'de temsil edilmemesi, İsveç görüşmelerinin başarıya ulaşmasını zorlaştıran bir diğer engel olarak öne çıkıyor.

Hasılı, Yemen'de savaşan küresel ve bölgesel güçlerin İsveç'teki sürece fiilî olarak katılımları sağlanmadan barış görüşmelerinin başarıya ulaşması bir hayli zor görünüyor. Şüphesiz, BM'nin yaptırım gücünü de göz önüne alarak bu süreçte ABD gibi aktörlerin, bir yandan görüşmeleri desteklerken diğer yandan da askerî operasyonlara destek vermesi, görüşmelerin başarıya ulaşması önündeki en büyük engellerden biri.

Bu arada İsveç görüşmelerini etkileme potansiyeline sahip bir diğer faktör de uluslararası mafyatik yapıların etkinliği olabilir. Zira Kızıldeniz ve Aden Körfezi'ndeki istikrarsızlığı önemli bir fırsat olarak gören insan ve silah kaçakçıları, Yemen'deki savaşın devamı için taraflar arasındaki güveni sarsabilecek provokasyonlara girişebilirler.

İsveç görüşmelerinde Hudeyde Limanı'nın ve Sana Havalimanı'nın Husiler tarafından meşru hükümete teslimi meselesi, gerek müzakereleri gerekse sahadaki reel durumu etkileyecek kilit önemde konular olarak öne çıkıyor. Bu iki madde üzerindeki anlaşmazlıkların İsveç görüşmelerinin seyrini olduğu kadar Yemen'deki savaşın akıbetini de belirleyecek temel meseleler olduğunu belirtmek gerekiyor. Özetle, Yemen krizinin çözümü için Hudeyde kenti ve limanı düğüm noktasını oluşturuyor. Önümüzdeki süreçte de Yemen'deki çatışmaların son bulması için benzer temaslar devam edebilir, ancak her koşulda Hudeyde üzerinden sürdürülen mücadelenin krizin çözümünde belirleyici olacağını anlaşılıyor.